

The Family and its Impact on the Developmental Process of Preventing Child Delinquency in Cyberspace

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Zahra Tirgar¹,
Mohamad Ali Taheri Bajd^{2*}
Seyed Hassan Hashemi³

How to cite this article

Zahra Tirgar, Mohamad Ali Taheri Bajd, Seyed Hassan Hashemi, The Family and its Impact on the Developmental Process of Preventing Child Delinquency in Cyberspace, *Journal of Islamic Life Style Centered on Health*. 2020;4(1):236-242.

1. PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: Mtaheri@birjand.ac.ir

Article History

Received: 2020/04/02

Accepted: 2020/06/06

ePublished: 2020/06/20

ABSTRACT

The purpose of this study is the role and impact of the family in the growing social prevention of juvenile delinquency in cyberspace. With the development of communication in cyberspace and, consequently, new and emerging crimes have occurred that all these crimes originate directly from cyberspace. Therefore, in order to overcome the problems caused by delinquency and child victimization in cyberspace, it is necessary to turn to various types of prevention, including developmental prevention for children and adolescents. Although criminal prevention has been practiced for many years, the results suggest that punishment is not enough as the only anticipated solution and we should seek other preventive measures. Location-oriented prevention and developmental prevention are among the more useful strategies to prevent and reduce juvenile delinquency in cyberspace. Among other things, the family has a key role to play in preventing the development of juvenile delinquency in cyberspace. The results also indicate that educating families and acquaintances with cyberspace and its consequences, regulating the privacy of the child, the use of filter breakers in various means of mass communication through cyberspace can prevent child delinquency in cyberspace and eliminate All these roles of the family to prevent crime in cyberspace are much more prominent than other institutions.

Keywords: Developmental Prevention, Cyberspace, Internet, Juvenile Delinquency, Family.

خانواده و تأثیر آن در فرآیند پیشگیری رشد مدار از

بزهکاری کودکان در فضای مجازی

زهرا تیرگر^۱

دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران.

محمد علی طاهری بجد^{۲*}

استادیار، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران (نویسنده مسئول).

سید حسن هاشمی^۳

استادیار، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش نقش و تأثیر خانواده در پیشگیری اجتماعی رشد مدار از بزهکاری کودکان در فضای مجازی است. با پیشرفت حوزه ارتباطات در فضای سایبر و به تبع آن، جرائم جدید و نوظهوری نیز به وقوع پیوسته‌اند که تمامی این جرائم به طور مستقیم از فضای مجازی نشأت می‌گیرند. لذا برای عبور از معضلات ناشی از بزهکاری و بزه دیدگی اطفال در فضای مجازی ناچار باید به انواع پیشگیری از جمله پیشگیری رشد مدار در خصوص اطفال و نوجوانان روی آورد. هر چند پیشگیری کیفی سالیان سال است که به اجرا در می‌آید. اما نتایج حاکی از آن است که کیفر و مجازات به عنوان تنها راه‌حل پیش‌بینی شده کافی نیست و باید در پی به کار بردن سایر راهکارهای پیشگیری باشیم. پیشگیری موقعیت مدار و پیشگیری رشد مدار از جمله راهکارهای مفیدتری برای پیشگیری و کاهش بزهکاری اطفال در فضای مجازی می‌باشد. از جمله اینکه خانواده نقشی اساسی در پیشگیری رشد مدار از بزهکاری اطفال در فضای مجازی دارند. نتایج به دست آمده نیز حاکی از آن است که آموزش به خانواده‌ها و آشنایان با فضای مجازی و عواقب آن، تنظیم حریم خصوصی کودک، استفاده از فیلترشکن‌ها در انواع وسایل ارتباط جمعی از طریق فضای مجازی می‌تواند از بزهکاری اطفال در فضای مجازی پیشگیری نماید و از میان این همه نقش خانواده جهت پیشگیری از بزهکاری در فضای مجازی بسیار پررنگ‌تر نسبت به سایر نهادها است.

واژگان کلیدی: پیشگیری رشد مدار، فضای مجازی، اینترنت، بزهکاری اطفال، خانواده.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۱۷

*نویسنده مسئول: Mtaheri@birjand.ac.ir

مقدمه

امروزه به علت گسترش و پیشرفت وسایل ارتباط جمعی، دنیا به یک دهکده جهانی تبدیل شده است به طوری که افراد ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. رسانه‌های عمومی فایده‌های بسیاری دارند تا آنجا که نبود آن‌ها زندگی روزمره را مختل می‌کند. با این همه چنان چه این وسایل بی نظارت و کنترل در اختیار افراد به ویژه کودکان و نوجوانان قرار گیرد، ممکن است باعث انحراف و گرایش به بزه کاری شود. رسانه‌های عمومی مانند اینترنت، تارنماهای آسیب زایی دارند که دسترسی کودکان و نوجوانان به این تارنماها، دشواری‌های بسیاری برای آنان پدید می‌آورد. بر همین مبنا، فضای مجازی به دلیل ویژگی‌های خاص مانند گمنامی و سهولت ارتباط، محملی برای انواع آسیب‌ها و جرایم است و با گذشت زمان بر حجم آسیب‌ها و جرایم این فضا افزوده می‌شود. فضای مجازی امکان آسیب رسانی به دیگران و آسیب دیدن را توأمان دارد؛ بنابراین پرداختن به مقوله پیشگیری از آسیب‌های مختلف این فضا که گستره تأثیر آن همه قشرهای جامعه را دربر می‌گیرد، امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. در این میان، مسئله بزهکاری اطفال و نوجوانان، از جمله مسائل بغرنج اجتماعی است که امروزه مورد توجه زیادی قرار گرفته است و به همان نسبت گسترش ارتکاب جرم توسط کودکان و نوجوانان، بر کوشش پژوهندگان و متخصصین امر، دریافتن راه‌حلی جهت پیشگیری از بزهکاری آن‌ها نیز افزوده شده است. شناخت عوامل موجب انحراف و بزهکاری کودکان و نوجوانان و اتخاذ تدابیر صحیح پیشگیرانه عمومی و خصوصی در سطح کل جامعه، اعضا و گروه‌های آسیب‌پذیر آن و افراد و گروه‌های در معرض خطر بزهکاری در کاهش جرائم این گروه سنی تأثیر مستقیم و غیر قابل انکاری دارد. در هر حال، کاربرد رایانه در زندگی بشر سرآغاز ظهور جرائم جدیدی در دنیای امروز گردیده، که به جرائم رایانه‌ای شناخته می‌شود، جرائم رایانه‌ای به‌عنوان یک پدیده خطرناک در عصر الکترونیک و ارتباطات است که شناخت آن مستلزم مطالعات جرم شناختی جدیدی است؛ به‌گونه‌ای که موجب پیش‌بینی تدابیر کیفری جدیدی در این زمینه شده است، اما با توجه به مشکلات بسیاری که فراروی تدابیر کیفری وجود دارد سیاست پیشگیری از وقوع این جرم مناسب‌ترین تدبیر سیاست جنایی است (۱).

به موازات پیدایش و گسترش فن‌آوری نوین و جریان آن در زندگی روزمره، جوامع، شاهد ظهور نسل جدیدی از جرائم، بزهکاران و بزه دیدگان هستند که شناخت آن‌ها، مستلزم مطالعات جرم شناختی جدیدی است بزهکاری اطفال و نوجوانان از جمله مسائل مبتلا به دنیای امروز است و به منظور جلوگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان، نقش قوانین مطلوب و مناسب خصوصاً قوانین مربوط به دادرسی اطفال انکارناپذیر است. اخیراً در تمامی جهان شاهد افزایش چشمگیر تعداد جرائم ارتکابی توسط اطفال و نوجوانان هستیم که به نظر می‌رسد مؤلفه‌های علت شناختی مشابهی نظیر مؤلفه‌های شناخته شده در مورد جرائم سنتی در مورد ایشان صدق می‌کند. کودکان و نوجوانان هر کشوری، عناصر اصلی و تأثیرگذار در سرنوشت آن کشور می‌باشند، بنابراین همواره جرم شناسان از سوی دستگاه قضایی از سوی دیگر به پیشگیری از بزهکاری کودکان و

عوامل فردی و محیطی، چه در دنیای فیزیکی و چه در دنیای سایبر، نقش تعیین کننده ای در پیشبرد فرآیند جنایی و بزهکاری ایفا می کند. مهدوی و اختری، در مقاله ای با عنوان: خانواده، کنترل اجتماعی و پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان، به بررسی نقش کنترلی خانواده و تأثیر اختلال در نقش کنترلی خانواده بر بزهکاری کودکان و نوجوانان پرداخته و ویژگی های این اختلال را بیان کرده اند (۴). منصورآبادی و همکاران، در مقاله ای با عنوان: پیشگیری از بزه‌دیدی کودکان در شبکه های اجتماعی مجازی با تأکید بر نقش نظارتی شورای عالی فضای مجازی و پلیس فتا، در این پژوهش، ضمن تأکید بر تدابیر پیشگیرانه در قالب کنترل و نظارت، به بررسی نقش و جایگاه دو نهاد شورای عالی فضای مجازی و پلیس فتا در پیشگیری از بزه دیدگی کودکان در شبکه های اجتماعی پرداخته اند. محمدی و همکاران، در مقاله ای تحت عنوان: نقش خانواده، مدرسه و رسانه در پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر معیارهای بین المللی حاکم بر تعهد دولت ها در آموزش افراد، به این نتیجه می رسند که بهبود نظام آموزشی و گنجاندن دروس مروج قانون و قانون پذیری در کتب درسی و استفاده از برنامه های حمایتی ناظر به خانواده و هدایت درست برنامه های رسانه ها می توانند راه های مؤثری در جهت حمایت از کودکان در معرض خطر باشد (۵). نفیسه متولی در مقاله ای با عنوان «پیشگیری رشدمدار (زودرس)» مساله بزهکاری اطفال و نوجوانان را به عنوان یک مسئله بغرنج اجتماعی مورد بررسی قرار داده و تأکید می کند که شناخت عوامل موجد انحراف و بزهکاری کودکان و نوجوانان و اتخاذ تدابیر صحیح پیشگیرانه عمومی و خصوصی در سطح کل جامعه، اعضا و گروه های آسیب پذیر آن و افراد و گروه های در معرض خطر بزهکاری در کاهش جرایم این گروه سنی تأثیر مستقیم و غیر قابل انکاری دارد (۶). رهگشا و همکاران در مقاله ای با عنوان «پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر» تأکید می کنند که در بین بزهکاران سایبری، اخیراً در تمامی جهان شاهد افزایش چشمگیر اطفال و نوجوانان هستیم به ویژه در جوامع کمتر توسعه یافته، با عدم ارتقای فرهنگ و آموزش، فرصت هایی که فناوری های نوین به ارمغان آورده است، به تهدیدی جدی در فرایند جامعه پذیری کودکان مبدل شده است که ضرورت این نوع پیشگیری را دو چندان می کند. بیرانوند و همکاران در مقاله ای با عنوان «تحلیل پیشگیری رشدمدار از جرم در نظام حقوقی ایران» در این پژوهش، با هدف شناخت ابعاد، جلوه ها و برنامه های پیشگیری رشدمدار با توجه به تحولات تقنینی ایران و با تمرکز بر نقش محوری پلیس، به مهم ترین چالش در نظام عدالت کیفری ایران، یعنی عدم پیش بینی ضمانت اجرای مناسب در موارد تخطی از اجرای دستورات دادگاه اشاره می کنند (۷). محسنی در مقاله ای با عنوان «دستاوردهای نظری و عملی جرم شناسی رشدمدار» در این پژوهش به بررسی اختصاری دستاوردهای متفاوت این گرایش از جرم شناسی رشد مدار و ابعاد گوناگون آن می پردازد و به این نتیجه می رسد که با توجه به ماهیت میان رشته ای و قابلیت عملکرد وسیع جرم شناسی رشدمدار در زمینه پیشگیری از جرم و درمان مجرمین، بی توجهی و عدم درک واقعیات پیچیده زندگی کودکان و نوجوانانی که در

نوجوان توجه خاصی دارند و سعی در شناسایی علل بزهکاری اطفال به عنوان عوامل خطر در فضای مجازی می نمایند. به نظر می رسد افزایش میزان بزهکاری حاکی از تضعیف مناسبات گروهی خانواده بوده، به طوری که وحدت گروهی از هم پاشیده است. به هر میزانی که روابط اعضا از سیطره روابط صمیمی، عاطفی، و اخلاقی خارج شود، خطر از بین رفتن کارکرد بسیار مهم خانواده آموزش هنجارها و ارزش های اجتماعی به فرزندان دور نخواهد بود. آنچه مهم است مناسبات و پیوندهای گروه خانواده است به شکلی که افراد به عنوان حاملین و عاملین نقش ها باید گونه ای ایفای نقش نمایند که کارکرد اساسی حفظ وحدت و انسجام خانواده را به دنبال داشته باشد. خانه ای که از سخن محبت آمیز خالی است آفت رشد ذهنی، عاطفی و اجتماعی نوجوان است، عدم عشق و محبت و نبود ثبات و هماهنگی در خانواده زمینه ساز رفتار بزهکارانه است. بررسی ریشه های مسائل اطفال و از آن جمله بزهکاری اطفال، برای رسیدن به یک جامعه ای دثال شرطی ضروری است. در واقع از قدیم الایام گفته اند؛ پیشگیری بهتر از درمان است. پیشگیری غیر کیفری در معنای علمی که در جرم شناسی پیشگیرانه به عنوان شاخه ای از جرم شناسی کاربردی بررسی می شود، قلمرو متنوع و گسترده ای دارد (۲).

بنابراین خانواده ها با استفاده از آموزش صحیح استفاده کردن از فضای مجازی به اطفال خود می توانند سهم زیادی در پیشگیری از بزهکاری آنان داشته باشند. همچنین کنترل فضای خصوصی اطفال هنگامی که در اتاق خود تنها به سر می برند راه مؤثری در پیشگیری رشدمدار از بزهکاری اطفال در فضای مجازی می باشد. در این نوشتار تلاش بر این است که نقش و جایگاه ارزشمند خانواده در پیشگیری از بزهکاری اطفال در فضای سایبر و چالش های آن مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد و نهائناً راهکارهایی برای جلوگیری از گسترش این معضل ارائه شود.

پیشینه تجربی

بررسی تحقیق های انجام شده در خصوص نقش خانواده ها در پیشگیری از آسیب های فضای مجازی نشان می دهد که در این حوزه تحقیق زیادی انجام نشده است اما بر مبنای بررسی های انجام شده، پژوهش های مشابه و مرتبط با موضوع این نوشتار عبارت است از:

رئسی، در مقاله ای با عنوان: بررسی نقش خانواده در پیشگیری از بزهکاری نوجوانان، ویژگی های خانوادگی نوجوانان بزهکار را با ویژگی های خانوادگی نوجوانان غیر بزهکار در شهر تهران به عنوان جامعه آماری، مورد مقایسه قرار می دهد تا از این طریق به میزان نقش خانواده و شرایط موجود در آن در ایجاد و یا کاهش انحرافات اجتماعی و بزهکاری نوجوانان پی ببرد (۳). عسکری و همکاران، در مقاله ای با عنوان: مداخله های پیشگیری از بزهکاری نوجوانان (بررسی نقش خانواده)، این پژوهش که با هدف بررسی نقش خانواده در بزهکاری نوجوانان و ارائه مداخله های پیشگیری از بزهکاری انجام شد به این نتیجه می رسد که اعتیاد والدین، اختلالات خانوادگی، خشونت، تنبیه و تبعیض والدین علیه فرزندان در بزهکاری نوجوانان مؤثر است. منفرد، در مقاله ای با عنوان: بررسی جرم شناختی بزهکاری رایانه ای، به این نتیجه می رسد که

جوامع محروم، زاده شده و رشد می کنند، خود، استقبال از عوامل خطر ساز بی شماری بزهکاری در این حوزه می باشد.

ادبیات نظری تحقیق

پیشگیری ۱ در اصطلاح جرم شناسی یعنی جلوگیری از بزهکاری با شیوه های گوناگونی که بیرون از نظام کیفری به کار می روند بنابراین پیشگیری در جرم شناسی تدابیر کنشی است. این تدابیر پیشگیری که به طور جدی برای اولین بار از سوی یکی از پرچم داران مکتب تحقیقی یا اثباتی مطرح شد از اقدام های پیشگیری واکنشی جدا می شود. (۸). طبقه بندی جدید پیشگیری از جرم که در جرم شناسی امروزی از اواخر قرن بیستم به کار برده شده شامل پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی است. در این دو نوع، مفهوم مضیق پیشگیری مدنظر است و فقط تدابیر غیر کیفری را دربر می گیرند. در این مفهوم پیشگیری به مجموعه راهکارهایی اطلاق می شود که برای مهار بزهکاری از دو طریق مورد استفاده قرار می گیرند:

۱. از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم زا (پیشگیری اجتماعی)
۲. از طریق اعمال مدیریت نسبت به عوامل محیطی و فیزیکی جهت کاهش فرصت های ارتکاب جرم (پیشگیری وضعی) (همان).

یکی از انواع پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم، پیشگیری رشدمدار است. پیشگیری رشدمدار یا زودهنگام، مجموعه اقدام ها و تدابیر پیشگیرانه است که در مسیر رشد کودک و نوجوان ناسازگار اعمال می شود و شامل اقدام های روان شناختی-اجتماعی زودرس، جهت پیشگیری از بروز رفتارهای مجرمانه در کودکان و نوجوانان در محیط های جامعه پذیری آنان از جمله خانواده، مدرسه و گروه های همسالان می شود. این نوع پیشگیری که از خردسالی متناسب با روند رشد کودکان سیاست های پیشگیرانه خود را طراحی می کند، قطعاً می تواند بسیار مفید و مؤثر باشد. پیشگیری رشدمدار در واقع یک سرمایه گذاری پایدار و دراز مدت است که می تواند از خردسالی سنگ بنای برنامه های پیشگیرانه را برای کل عمر یک انسان در جامعه نهادینه کند. پیشگیری رشدمدار به دنبال آن است تا افزون بر افراد محیط های شخصی و عمومی پیرامون آنان را نیز درگیر نماید تا از تداوم رفتار جنایی افراد در معرض خطر جلوگیری شود. این پیشگیری با اتخاذ تدابیر مناسب از گرایش های مجرمانه در کودکانی که دچار بزهکاری زودرس شده اند جلوگیری می نماید. در پیشگیری رشدمدار، علل رفتارهای ناهنجار و پرخطرانه کودکان و نوجوانان شناسایی می گردند و سعی می شود به کمک خانواده، همسالان و مدرسه مشکلات رفع شوند. در این صورت یک مداخله هدف مدار، مستقیماً می تواند این مسئله را به یک نقطه ای برساند که مداخله را کارآمدتر و کم هزینه کند (۹).

سازمان ملل متحد پیشگیری موفقیت آمیز از بزهکاری نوجوانان را مستلزم توجه به رشد شخصیت کودکان و نوجوانان از اوایل کودکی می داند. (بندهای ۲ و ۴ اصول اساسی رهنمودهای ریاض)

این رهیافت برای کاهش دادن مدت حضور افراد در فعالیت های جنایی و جلوگیری از روی آوردن آنان به اعمال و حرفه مجرمانه است پیشگیری رشدمدار به دنبال آن است تا افزون بر افراد، محیط های شخصی و عمومی پیرامون آنان را نیز درگیر نماید تا از تداوم رفتار جنایی افراد در معرض خطر جلوگیری شود (۱۰). هدف این نوع پیشگیری مداخله زودرس در افرادی است که رفتار ضد اجتماعی از خود بروز می دهند و این رفتار می تواند از تحول تدریجی به سوی یک بزهکاری در آینده خبر دهد. از این رو با مداخله در رشد فرآیند کودکان و تمرکز به روی عوامل فردی و اجتماعی که به پیشرفت آمادگی های مجرمانه کودکان و پایداری رفتارهای بزهکارانه در آنان تأثیرگذار است، می توان با جامعه پذیر کردن این افراد از تبدیل شدن آنان به بزهکار مزمن جلوگیری کرد (۷).

فضای سایبر، شهروند سایبر، پول سایبر، فرهنگ سایبر و بعضی معتقدند که واژه فضای سایبر را اولین بار ویلیام گیبسون در کتاب رمان نئورامانسر در سال ۱۹۴۸ به کار برده است که در آن فضای مذکور را به عنوان موطن داده ها و اطلاعات موجود در یک آینده دور تاریک توصیف می کند.

فضای سایبر در معنا به مجموعه هایی از ارتباطات درونی انسان ها از طریق رایانه و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی گفته می شود. یک سامانه آنلاین نمونه ای از فضای سایبر است که کاربران آن می توانند از طریق ایمیل با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. بر خلاف فضای واقعی در فضای سایبر نیاز به جابجایی های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا حرکات ماوس صورت می گیرد. این عدم جابجایی فیزیکی، محققان را واداشت که به مطالعه برخی شباهت های فضای سایبر با حالت های ناهشیاری بخصوص حالت های ذهنی که در رؤیایا ظاهر می شوند بپردازند. پژوهشگران از گفته های یکی از رهبران بزرگ ذن به نام چانگ تزو برای تحقیقات خود در زمینه کشف شباهت هایی بین فضای سایبر و رؤیا بهره جستند.

در فارسی واژه سایبر را به مجاز و مجازی ترجمه کرده اند. این ترجمه گویای دقیق این واژه نیست. مجاز در برابر حقیقت به کار می رود و در زبان انگلیسی معادل واژه **virtual** است از سویی دیگر محیط سایبر محیطی است حقیقی و واقعی و نه دروغین و مجازی، در واقع جهان سایبر هر چند به شکل مادی و ملموس احساس شدنی نیست. اما همان گونه که به اطلاعات ناشی از امری نمی توان عنوان مجازی داد به جهان سایبر نیز نمی توان مجاز و مجازی اطلاق کرد.

از حیث اصطلاحی فضای سایبر به مجموعه محیط هایی همچون اینترنت گفته می شود که اشخاص در آن ها با این حال، از طریق رایانه هایی متصل به هم با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند. زمانی که بزرگی فضای سایبر به گونه ای می باشد که با جهان کنونی برابری می نماید و به عنوان دنیای جدید معرفی می شود؛ دارای تعاریف فراوانی خواهد بود. پیشگیری زودرس به معنای مداخله در دوره های مختلف رشد کودکان و نوجوانان بزهکار یا در معرض بزهکاری به منظور پیشگیری از مزمن و تکراری شدن بزهکاری

1. Preventive action

خانواده نقش بسیار مهمی در تکوین رفتارهای افراد دارد تا بتواند ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی مورد قبول اجتماع را به کودکان آموزش دهد. وظیفه خانواده است که فرزندان خود را برای یک زندگی مستقل و سالم در آینده و در جامعه آماده کند به طوری که فرزندان افزون بر اینکه بتوانند در مواجهه با هر برخوردی از سوی اعضای جامعه و هر مشکلی که بر سر راه او قرار می‌گیرد با توانمندی تدبیر کرده و راه موقفیت و پیشرفت خود را باز کنند و به راه‌های منحرفانه و خلاف کارانه هم به هر دلیلی چه به خاطر کمبودهای اقتصادی و چه مسائل عاطفی کشیده نشوند؛ سیاست جنایی تقنینی ایران نیز به جای برخورد قهرآمیز و سرکوبگر نسبت به جرائم اطفال و نوجوانان رویکرد افتراقی و آینده‌نگر را با هدف اصلاح و پیشگیری اتخاذ نموده است.

واکنش مناسب برای مقابله با آسیب‌پذیری اجتماعی فرزندان در خانواده

برنامه‌های خانواده‌مدار زیادی به منظور پیشگیری زود هنگام از بزهکاری کودکان و نوجوانان طراحی شده و به عناوین و نام‌های گوناگونی تقسیم‌بندی شده است. کاریو معتقد است که مؤثرترین این برنامه‌ها عبارت‌اند از: ۱. ملاقات‌های خانگی وقتی طفل در سن پایین است ۲. برنامه‌های تربیتی در مرحله آمادگی (پیش از مدرسه) ۳. آموزش والدین.

خانواده همچنین می‌تواند با تقویت رابطه محبت‌آمیز میان والدین و کودک و تقویت اعتقادات دینی و تشویق و تنبیه کودک، نقش کنترلی و نظارتی خویش را به خوبی ایفا نماید. خانواده‌ها به جهت بافت مستحکمی که دارند، در ساخت رفتار اجتماعی کودکان از طریق الگو برداری و هویت‌سازی آنان می‌توانند در جلوگیری از وقوع بزهکاری مؤثر باشند. در اغلب خانواده‌هایی که دارای محیط گرم و صمیمی و با محبت و منسجم هستند، انتقال فرهنگ و هویت اجتماعی به سادگی صورت می‌پذیرد (۱۱). رفتار کودک، کارکرد ویژه سازمان شخصیت اوست و ساختار شخصیت از طریق فرآیند یادگیری و تعامل با محیط‌های اولیه جامعه‌پذیری به تکامل می‌رسد. کودکان از طریق دو نهاد خانه و مدرسه فرآیند جامعه‌پذیری را طی می‌کنند و اختلال در این فرآیند، کودک را در معرض خطر انحراف از معیارهای پذیرفته شده اجتماعی و بزهکاری قرار می‌دهد (۱۲).

توانمندسازی و آموزش مهارت‌های فرزند پروری والدین، برطرف کردن آسیب سوء رفتار مزمن والدین، حفظ شخصیت فرزندان و پرورش حس اعتماد به نفس در آنان و نظارت والدین از دیگر عوامل و راهکارهای حمایتی در محیط خانواده است که انجام آن به عهده‌ی نهاد آموزشی است. از سوی دیگر مدرسه نیز محیطی است که می‌تواند گرفتاری‌ها و مشکلات خانوادگی کودک را جبران نماید. نقش مدارس در پیشگیری رشد مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان، بسیار پررنگ و مهم می‌باشد. بسیاری از اختلافات رفتاری در کودکی و نوجوانی نشان دهنده بروز بزهکاری در آینده است (۱۲). همچنین برای تأثیر بهتر این اقدامات می‌توان با برگزاری کارگاه‌ها به سرپرستی چند مددکار و روانشناس و مربیان اطفال، اهداف مورد نظر را در قالب نمایشنامه به اطفال القا نمود (۱۳). البته نباید فراموش کنیم که اجرای این برنامه و موقفیت‌آمیز بودن

در آینده (دوران بزرگ‌سالی)، شامل اقدام‌هایی می‌شود که ناظر به گروه خاص کودکان و نوجوانان کم سن و سال و مکان‌های جامعه‌پذیری آنان (مانند خانواده، مدرسه و گروه همسالان) می‌باشد و هدف آن از بین بردن یا بهبود عوامل خطری که کودکان در معرض آن هستند و ایجاد عوامل حمایتی که مقاومت افراد را در مقابل پذیرش و پیشه کردن رفتارهای مجرمانه در آینده تقویت می‌کنند، می‌باشد و کشورهای مختلف برای نیل به چنین هدفی برنامه‌هایی را پیش‌بینی و اجرا نموده‌اند که بسیاری از آن‌ها در کاهش و پیشگیری از بزهکاری این گروه از افراد نقش مهمی داشته‌اند.

مواد و روش‌ها

روش مورد استفاده در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی است و در واقع یک نوع پژوهش تکاملی (توسعه ای) به عنوان یکی از انواع روش توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود که به نقش نهاد خانواده، برنامه‌ها و الگوهایی که در زمینه پیشگیری رشد مدار در فضای مجازی به کار گرفته می‌شود اشاره دارد. تجزیه و تحلیل اطلاعات لازم در این نوشتار، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای یعنی استفاده از کتب، مقاله‌ها، اسناد و قوانین و نیز از طریق فیش برداری و رجوع به منابع حقوقی تبیین شده است.

یافته‌ها

جایگاه خانواده در پیشگیری از بزهکاری در فضای مجازی بزهکاری کودکان و نوجوانان افزون بر آن که امروزه یکی از دشواری‌های این گروه سنی است، خسارت‌ها و صدمه‌هایی هم برای بزه دیدگان و جامعه ایجاد می‌کند. از مهم‌ترین نهادهایی که نقش اساسی در کنترل و پیشگیری از بزه کاری کودکان و نوجوانان دارد، نهاد خانواده است (۴). بر همین مبنای، در پیشگیری رشد مدار در فضای سایر نهادهای گوناگونی از جمله خانواده نقش دارند. با توجه به اینکه کودک از ابتدای تولد در محیط خانه رشد و نمو می‌کند و اولین برخوردها و رفتارها را در خانه از والدین و اعضای خانواده خود دیده و تأثیر می‌پذیرد و در طول دوران کودکی و نوجوانی نیز، یکی از عوامل بسیار مؤثر بر ساخت شخصیت او شرایط موجود در خانواده است؛ لذا ویژگی‌های موجود در خانواده از قبیل، میزان روابط عاطفی، وجود آرامش و یا اختلاف و تشنج در خانواده، طلاق و جدایی والدین، وضعیت اقتصادی، میزان پایبندی خانواده به اعتقادات مذهبی و ... می‌تواند نقش مهمی در ساخت شخصیت نوجوان و ایجاد زمینه برای نوع رفتار او در جامعه داشته باشد (۳). به عبارت دیگر، شخصیت هر کس بازتابی از رفتارهای اطرافیان بوده و مانند تصویری است که از خارج بر آینه می‌تابد؛ از این رو، بررسی عوامل و انگیزه‌هایی که انسان را به سوی رفتارهای خاص هدایت می‌کند، ضروری است و در این میان، خانواده که بیشترین ارتباط را با فرزندان دارد می‌تواند بیشترین تأثیر را بر آنها داشته باشد.

خانواده اولین نهادی است که در تربیت طفل نقش دارد و او را برای ورود به جامعه آماده می‌کند. نظارت صحیح و مستمر والدین می‌تواند نقش به سزایی در پیشگیری از بزهکاری آنان داشته باشد.

قرار می دهند. ابزار کنترل والدینی، به طور معمول قدرت بازدارندگی موثری در برابر تهدیدها و خطر اینترنتی در اختیار دارد. پدر و مادر می توانند با تعریف و تنظیم گزینه های مختلف در این ابزار، دسترسی فرزندان خود به محتوای اطلاعاتی تحت وب را به طور کامل زیر کنترل و نظارت خود قرار دهند. قابلیت هایی چون بستن صفحات و پایگاه های نامناسب به شکل بالفعل و بالقوه، نظارت و کنترل فایل ها و اطلاعات رد و بدل شده به شکل آنلاین، قابلیت تعریف زمان و مدت دقیق دسترسی کودکان و نوجوانان به اینترنت در یک جدول زمانی قابل تنظیم توسط خانواده ها و ... از ویژگی های معمول سیستم های والدینی محسوب می شوند (۱۲). بنابراین، والدین نقش اساسی و اصلی در حفظ امنیت کودکان در برابر آسیب ها و تهدیدات فضای مجازی بر عهده دارند. صحبت نکردن با غریبه ها از توصیه های همیشگی والدین است این اصل در فضای مجازی نیز صادق است، بر این اساس به گفته کارشناسان پلیس فتا چنانچه از فرستنده پیام شناختی ندارید، کنجکاو را کنار بگذارید و پیام را حذف کنید، این دست پیام ها نه تنها ممکن است بر هم زنده آرامش خانواده باشد بلکه در مواقعی حامل بد افزار و ویروس است. والدین باید محدودیت زمانی برای استفاده گوشی و تبلت به منظور فعالیت در فضای مجازی در نظر بگیرند و سعی کنند هنگام استفاده از دستگاه های هوشمند توسط کودکان و نوجوانان در کنار آن ها حضور داشته باشند زیرا همراه و همگام بودن با فرزندان برای فعالیت در فضای مجازی و نظارت بر فعالیت آن ها برای کاهش تهدیدات و آسیب های فضای مجازی از وظایف والدین است (۱۶).

کارشناسان پلیس فتا به والدین توصیه می کنند که در انتخاب نوع بازی رایانه ای و همچنین رده سنی بازی ها نظارت کافی داشته باشند زیرا افزوا یکی از مهم ترین تأثیرات منفی بازی های آنلاین است. کودکان و نوجوانان به جای حضور در اجتماع و مرادده و بازی با همسالان، وقت خود را صرف بازی های کامپیوتری می کنند بر این اساس از نظر اجتماعی منزوی می شوند. بازی های رایانه ای این قابلیت را دارند که بتوانند باعث رشد فکری کودکان و نوجوانان شود و بالعکس عاملی باشند برای ترویج، خشونت، بی بندوباری و کم تحرکی آن ها، از این رو شناخت فواید و مضرات این بازی ها توسط والدین می تواند در انتخاب بازی های رایانه ای برای کودکان نقش مهمی داشته باشند. کارشناسان فضای مجازی همچنین به والدین توصیه می کنند تا با فرزندان خود در رابطه با استفاده صحیح از تلفن همراه و اینکه چگونه باید از آن استفاده کنند، صحبت کرده و به او آموزش دهند که کی، کجا و چطور از تلفن همراه استفاده کنند و در مور استفاده از تلفن همراه و اثرات بد آن به او هشدار دهند. با توجه به اینکه در حال حاضر بخش عمده ای از آموزش دانش آموزان از طریق فضای مجازی و برنامه شاد صورت می گیرد، از این رو همراهی و توجه والدین به فعالیت فرزندان در این فضا لازم و ضروری تر است.

از آنجا که رده بندی سنی برای دریافت محتواهای فضای مجازی در ایران رعایت نمی شود، دریافت محتواهای نامناسب یکی از مهم ترین تهدیدات این فضای برای کودک و نوجوانان محسوب می شود. عضویت در کانال ها و گروه های مختلف، استفاده از فیلتر شکن ها و

آن، نیاز به تربیت و آموزش مربیان، جرم شناسان، روانشناسان، روان پزشکیان و متخصصان علوم تربیتی داریم. از طرف دیگر کودکان و نوجوانان در فرآیند رشد اجتماعی خود، هم زمان با تقویت حس هویت فردی و استقلال، به دلیل احساس برابری و مشابهت، جذب گروه همسالان خود می شوند. به همین دلیل در این دوره، نفوذ گروه همسالان بر وی افزایش یافته و تأثیر پذیری کودک از آن ها به شدت افزایش می یابد. فلذا استفاده از این نفوذ همسالان بر یکدیگر، در برنامه های حمایتی پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان حائز اهمیت بسیار می باشد. برخورداری از دوستان سالم و دارای رفتارهای مناسب، حمایت از جانب دوستان صمیمی سازگار با اجتماع، ایجاد باشگاه ها و نهادهایی برای فعالیت های کودکان و نوجوانان، ایجاد تفریحات سالم برای کودک و همسالان وی، و ... از عوامل حمایتی در این زمینه می باشد. همچنین تحقیقات نشان می دهد عضویت نوجوانان در گروه های خیابانی جوانان، بروز رفتارهای بزهکارانه را تشدید می کند (۱۴).

ارتباط کودک با گروه همسالان غیر قابل اجتناب است. خصوصاً که این گروه ها در جامعه پذیر کردن کودکان و نوجوانان نقش بسیار مهمی را ایفا می کنند و از دیدگاه جامعه شناسی پس از خانه و مدرسه، به عنوان سومین عامل جامعه پذیری کودکان تلقی می شود. گروه همسالان جامعه پذیری خود را از دو طریق آموزش ارزش ها و هنجارها و الگوهای رفتاری و همچنین وارد کردن آن ها در نظام شخصیتی نوجوانان ایفا می کند (۱۲). به جهت اهمیت این مسئله در کشورهای مختلف برنامه های حمایتی بسیاری، مبتنی بر گروه همسالان طراحی و اجرا شده است. برنامه کمک درسی همسالان، برنامه میانجی گری همسالان، برنامه حمایتی مساعدت همسالان، برنامه شبکه حمایتی همسالان از مهم ترین این برنامه هاست که بررسی آن ها در قالب این تحقیق نمی گنجد. خانواده ها و مدارس همچنین می توانند در اقدامات و برنامه های پیشگیری اجتماع محور، باهدف کاهش و از بین بردن علل جرمزا در محیط های اجتماعی و اعمال اصلاحات و تغییرات در محیط هایی که جرمزا هستند، با یکدیگر مشارکت نمایند. ایجاد درآمدزایی و اشتغالزایی در محله ها، تأسیس مکان های تفریحی و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی در مناطق محروم از طریق جلب حمایت ها و کمک های مردمی ... از جمله این اقدامات می تواند باشد (۱۵).

پیشگیری رشدمدار از بزهکاری اطفال در فضای مجازی توسط خانواده

برای حذف و یا دست کم کاهش تهدیدها و آسیب های وارد شده به کودکان و نوجوانان به علت دسترسی های نامناسب به اینترنت، سازمان ها و مراکز اصلی فعال در حوزه ی فناوری اطلاعات، اقدام های موثری مانند جلوگیری از راه اندازی و یا ادامه فعالیت پایگاه های غیر اخلاقی و غیر قانونی، محدود کردن عملکرد جستجو در وب برای برخی از واژه ها و عبارت ها را انجام داده اند. اما هیچ کدام از آنها برای تضمین امنیت کودکان و نوجوانان در اینترنت کافی نبوده است. در واقع مهم ترین و موثرترین راهکار، استفاده از نرم افزارهای امنیتی است که دارای سیستم کنترل والدینی باشند. اکنون بسیاری از شرکت های امنیتی، این ابزار مهم مدیریتی را در برخی از نرم افزارهای حفاظتی خود گنجانده و در اختیار متقاضیان

نتیجه گیری

از یافته‌های این پژوهش درمی یابیم دسترسی آسان به فضای مجازی به خودی خود بد نیست بلکه مانند هر وسیله دیگر استفاده سوء از آن خطرآفرین می‌گردد، مزیت فضای مجازی و امکان جستجوی سریع مطالب است اما چون کودکان هنوز به اندازه کافی سواد آن را پیدا نکرده‌اند بیشتر در پی بازی‌های آن می‌روند بازی‌هایی که از هدف ساخت آن‌ها هیچ‌گونه اطلاعاتی ندارند و اکثراً موجب اتلاف وقت و خشونت آنان می‌گردد. در عین حال، رقم سیاه بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی زیاد است و دسترسی آسان ایشان به فضای مجازی و ناشناخته ماندن و عدم نظارت کافی و والدین مهم‌ترین عوامل در بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی است. اقدامات انجام گرفته در حوزه پیشگیری رشد مدار بسیار جزئی بوده توانسته در عمل مانع از بزهکاری نوجوانان در فضای مجازی گردد، اما به نظر می‌رسد خانواده بهترین گزینه برای پیاده‌سازی این پیشگیری است. به نظر می‌رسد پیشگیری رشد مدار نسبت به سایر پیشگیری‌ها کم‌هزینه‌تر باشد و اثرات آن نیز در افراد ماندگارتر بماند و در این معضل فضای مجازی و کنترل بزهکاری نوجوانان یک عامل تنها دخیل نیست بلکه مجموعه عوامل مانند خانواده و رسانه تأثیر دارند، اساسی‌ترین نقش را در پیشگیری رشد مدار در فضای مجازی خانواده دارد. پیشگیری رشد مدار افزون بر زمان بر بودن چالش‌های دیگری نیز مانند نیاز به بودجه زیاد وجود دارد که با توجه به ثمربخشی پیشگیری رشد مدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی و صرفه‌جویی اقتصادی چشمگیر ناشی از مداخلات این پیشگیری در دراز مدت قابل تعدیل بود. چالش‌هایی که برخی مشترک میان فضای سایبر و فضای مادی بوده و برخی دیگر، با تبع ماهیت متفاوت این فضا با فضای سنتی ایجاد شده است. برای نیل به این هدف می‌بایست با توجه به سطوح متفاوت کاربران، دوره‌های آموزشی مورد نیاز آن‌ها برگزار شود و معایب و مزایای این فضا برشمرده شود و طرق صحیح استفاده از امکانات موجود در این فضا آموزش داده شود. زیرا، یکی از علل رشد جرائم سایبری، سرعت ورود این فناوری به زندگی بشر بوده و زمان زیادی صرف فرهنگ‌سازی و آموزش استفاده صحیح از این فضا نشده است. پلیس فتا برای اطمینان والدین از اینکه کودکان به چه مطالبی در فضای سایبری دسترسی دارند، توصیه‌ها و راهکارهای دیگری نیز ارائه کرده‌اند.

راهکارها

۱. اجرای برنامه‌های خانواده مدار مشتمل بر برنامه‌های دیدارهای خانگی زود هنگام و آموزش‌های پیش دبستانی، باعث آموزش پدر و مادر و حفظ خانواده می‌شود. به نحوی که دوره‌های آموزش پدر و مادر می‌تواند به آنها کمک نماید تا به گونه‌ای سازنده تر واکنش نشان دهند و از شیوه انضباطی ملایم تری استفاده کرده و از وضعیت‌هایی که تضاد و کشمکش را تشدید می‌کند، پرهیز کنند.
۲. استفاده از موتورهای جستجو بومی، می‌تواند از دسترسی اتفاقی کودکان به محتوای غیراخلاقی و مطالب هرزه‌نگاری جلوگیری کند که البته موتورهای جستجو متعددی در کشور راه‌اندازی شده

بازدید از سایت‌های نامناسب از دیگر تهدیدات فضای مجازی برای فرزندان محسوب شده که ضرورت همراهی والدین و فرزندان را بیش از پیش نمایان می‌کند. والدین برای نظارت دقیق و کنترل‌شده بر فعالیت فرزندان خود در فضای مجازی می‌توانند از ابزارهای کنترلی و نظارت والدین استفاده کنند. برنامه‌های ساخته شده برای نظارت بر فرزندان، زمان استفاده از اینترنت توسط کاربران، سایت‌های مجازی برای بازدید و زمان استفاده از ابزارهای هوشمند را هدفمند کرده و زمینه افزایش امنیت سایبری خانواده را فراهم می‌آورند. با توجه به اینکه استفاده از برنامه‌های خارجی و فیلتر شده نیاز به استفاده از نرم‌افزارهای عبور از فیلترینگ دارد، والدین توجه داشته باشند فرزندان آن‌ها برای حضور در کلاس‌های مجازی آموزشی از برنامه‌های خارجی و فیلتر شده استفاده نکنند و این نکته را در نظر داشته باشند که برای جلوگیری از نصب بدافزارها و فایل‌های مخرب، برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مورد نیاز را از منابع معتبر و رسمی دریافت و از دریافت برنامه‌های متفرقه از طریق کانال‌ها و گروه‌های شبکه‌های اجتماعی خودداری کنند. عدم نظارت والدین بر فعالیت آنلاین فرزندان می‌تواند تبعات جبران‌ناپذیری برای فرزندان و خانواده در پی داشته باشد همان‌طور که گفته شد، با توجه به تغییر سریع فناوری و اضافه شدن امکانات و خدمات جدید در بستر فضای مجازی، والدین باید خود را با این فضا بیش از پیش مانوس کنند و آموزش‌های لازم را در این حوزه ببینند، در این مسیر والدین می‌توانند از افراد آشنا به این فضا، آموزش‌های اینترنتی و کتاب یا فرزندان بزرگتر خود یاری بگیرند (۱۶).

در این رابطه با همکاری آموزش و پرورش و همچنین وزارت ارتباطات و فناوری، طرحی را به‌عنوان طرح کودک و اینترنت «کوا» طراحی، پایه‌ریزی و اجرا کرده‌ایم که در آن، بیش از ۲۰۰ هزار کودک در مقطع دبستان، متوسطه اول و دوم آموزش دیدند. در این طرح کارگاه‌های آموزشی زیر پوشش آموزش کارشناسان قرار گرفتند. کودکان خواسته یا ناخواسته وارد فضای مجازی شده‌اند و همواره آسیب‌هایی در کمین آن‌هاست، بر این اساس در این مسئله با دو تیپ خانواده مواجه هستیم؛ خانواده‌هایی که نسبت به این فضا اشراف دارند و کنترل حداقلی را انجام می‌دهند و خانواده‌هایی که در این مورد دارای اطلاعات زیادی نیستند و به همین دلیل نمی‌توانند فرزندان را در استفاده درست از این فضا راهنمایی کنند. ۷۰ درصد از دلایلی که مجرمان می‌توانند جرائم خود را به ثمر برسانند ناآگاهی کاربران از نحوه استفاده از فضای سایبری است، همین امر باعث شده پلیس فتا در سطح خانواده، جامعه و حتی در سطح حوزه‌های دولتی برنامه‌هایی مدنظر قرار دهد که در این میان کودکان صددرصد در اولویت این موضوع هستند. با توصیه پلیس فتا و کارشناسان حوزه فضای مجازی به این نکته بی‌می‌بریم که فعالیت بی‌حدومرز و بدون کنترل فرزندان در فضای مجازی یک تهدید و آسیب جدی است و والدین برای پیشگیری از هر اتفاقی در فضای مجازی نقش کلیدی به عهده دارند.

- governments in educating individuals", *Teaching Research*, Volume 6, Number 4.
6. Motavizadeh Naeini, Nafiseh, (2007), "Prevention of premature growth (early)", *Quarterly Journal of Crime Prevention*, No. 2.
7. Biranvand, Reza, Yarahmadi, Hossein, Milani, Alireza (1399), "Analysis of the growing prevention of crime in the Iranian legal system", *Quarterly Journal of Law Enforcement Studies*, Year 22, No. 2.
8. Mohammadi, Shahram, Bijani Mirza, Tayebbeh, Hatami, Mehdi (1397), "The role of family, school and media in crime prevention with emphasis on international standards governing the commitment of governments in educating individuals", *Journal of Teaching Research*, Year Sixth, No. 4, pp. 254-233.
9. Hasting, R (2001), *Crime Prevention Through Social Development*, Translated by Hamidzadeh Javidzadeh, Security, 4 (4). 9-10.
10. Niazpour, Amir Hossein (2008), *Habit Delinquency from Etiology to Prevention*, Tehran: Fekrsazan Publications.
11. Karami, Davood, Abdollahi, Manouchehr (2016), "Prevention of juvenile delinquency with a family and school-oriented approach in Iranian criminal policy", *Comparative Legal Research of Iran and the International*, Year 9, No. 33.
12. Mahdavi, Mahmoud, Nikzad Akhtari (2012), "Family, Social Control and Prevention of Juvenile Delinquency", *Crime Prevention Studies*, No. 2.
13. Najafi Aberandabadi, Ali Hossein; Hashem Beigi, Hamid (2011), *Encyclopedia of Criminology*, Tehran: Ganj-e-Danesh Publications, Second Edition.
14. Moazami, Shahla (2012), *Delinquency of Children and Adolescents*, Tehran: Justice, sixth edition.

است که والدین می‌توانند از آن‌ها برای دسترسی کودکان به اینترنت استفاده کنند.

۳. فعال‌سازی قابلیت جستجوی ایمن، امکانی است که بسیاری از موتورهای جستجو خارجی برای محدود کردن و جلوگیری از نمایش مطالب و تصاویر غیراخلاقی استفاده می‌کنند و والدین می‌توانند با فعال کردن این گزینه در موتورهای جستجو با آسایش خاطر بیشتری آن را در اختیار نوجوانان قرار دهند.

۴. والدین برای پیشگیری از آسیب‌های مربوط بازی‌های رایانه‌ای باید از نظام ملی رده‌بندی سنی بازی‌های رایانه‌ای (ESRA) استفاده کنند و در هنگام خرید یا دانلود بازی‌های رایانه‌ای به نماد رده‌بندی سنی بازی توجه کنند و تنها بازی‌هایی را برای کودکان خود تهیه کنند که از نظر سنی مناسب آن‌ها و مورد تأیید بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای باشد.

۵. با نصب نرم‌افزارهای کنترلی، بر روی گوشی تلفن همراه یا کامپیوتر شخصی کودک علاوه بر نظارت بر فعالیت وی، می‌توان محدودیت‌های را نیز در میزان ساعات استفاده از بازی‌های رایانه‌ای تعیین کرد که از اعتیاد کودک به بازی و سایر آسیب‌های احتمالی پیشگیری خواهد کرد.

References

- Zahedian, Mohammad Hossein, Yazdani, Yousef Ali (2017), *Development-oriented prevention of cybercrime, Place of publication: The first national conference on the application of new research in the humanities.*
- Fadai Heidari, Marzieh (2015), "Prevention of juvenile delinquency with emphasis on the role of the family", place of publication: *The Second National Conference on Justice, Ethics, Jurisprudence and Law.*
- Raeisi, Abolghasem (2005), "Study of the role of the family in the prevention of juvenile delinquency", *Quarterly Journal of Disciplinary Knowledge*, No. 24, pp. 118-97.
- Mahdavi, Mahmoud, Akhtari, Nikzad (2012), "Family, Social Control and Prevention of Juvenile Delinquency", *Quarterly Journal of Crime Prevention Studies*, No. 25, pp. 114-95.
- Mohammadi, Shahram, Bijani Mirza, Tayebbeh, Hatami, Mehdi (1397), "The role of family, school and media in crime prevention with emphasis on international standards governing the commitment of

15. Abachi, Maryam (2003), "Prevention of Delinquency and Child Victimization", Legal Journal of Justice, No. 47.

16. Niknam, Masoumeh (1399), How should parents act for the safety of their children in cyberspace ?, IRNA correspondent, news code: 84098782.